

K R I T I K A

A. BREZNIK in F. RAMOVŠ

SLOVENSKI PRAVOPIS. Izdalo in založilo Znanstveno društvo. Ljubljana. 1935. XXIV + 300 str. Cena 60 Din.

Novi slovenski pravopis, sestavljen z rusko širokogrudnostjo — poslej bomo rajši pisali: širokosrčnostjo — tako glede purizma v besedišču kakor glede oblikoslovja, bo težko koga popolnoma zadovoljil. Ker mi je prostor piclo odmerjen, se omejim samo na nekaj pripomb.

V „Navodilu“ (VI) nam avtorja svetujeta, naj si prizadevamo govoriti končni -z, -d, -b, -g tako, da postanejo ti glasovi na pol zveneči. Torej kakor to delajo Srbi, Francozi, Angleži. Poslej ne bodo v Idriji pri Bači ljudje več mogli imenovati svojih sovaščanov, stanujočih na drugem bregu vode, *česarji*, treba bo reči *čezarji*. Italijani bodo mislili, da je Cezar ustanovil ta kraj. Škofja Loka se piše z veliko začetnico, ker je samostalnik Loka že lastno ime. Pirčev „Poštni krajevni leksikon“ 1930 pozna 13 Lok. Sladka gora pa z malim g, ker je *gora* občno ime. Toda pogledajte omenjeni Leksikon: 12 Gor našteva. Gorica služi 32krat za samostojno lastno ime, Gorice dvakrat, Polje 11krat, Potok nad 20krat, Grad 6krat, Vas 2krat, Peč 2krat, Selo 31krat, Ravan 2krat, Ravne 29krat; Most dobiš na Goriškem, ki pa ga Franc Pirc ne upošteva kakor tudi ne Koroške; Dol sem našel 28krat, Drago 14krat, Drage 2krat. Če manjka Plaz, so pa Plaze na našem ozemlju, Vas 2krat. Potemtakem bo treba vse te kraje z veliko pisati, ali pa — manj priporočljivo — prenarediti prvi zgled v Škofjo loko, enako Ilirsko bistrico, Rimske toplice, Veliko nedeljo.

Če je pridevnik iz krajnega imena dvoumen, se lahko piše z veliko začetnico, n. pr. Gorski cerkovnik (Gora pri Sodražici). Odkar imam usta pod nosom, nisem še slišal drugače ko *gorniški*, torej od imena prebivalcev: Gorniki. S tem sem zadel na široko vrzel novega Pravopisa: vse premalo srečujem imen za prebivalce in njih pridevnike. Ali se bodo domačini kedaj navadili reči: v Dobrépolju, nam. v Dobrépoljah (45)?

Moj imenjake Tine Debeljak je 14. novembra 1935 v svojem dnevniku slavil Horatiusovo rojstvo in Horatijeve satire ter nas seznanil s Horatom, češ eno bo že prav. Pa se je uštel siromak, reče se Horacij (71). Ta ali oni utegne podvomiti: zakaj pa ne Horac kakor Ovid poleg Ovidij? Neznana teta Tetis, rod. Tetide, je lahko ljubosumna na rojakinjo, ki se imenuje Artemida (XIII).

Svoje stališče glede francoskih in angleških imen sem razložil nedavno v tem mesečniku. Mnenja o tem nisem še predrugačil. Prepričan sem, da bo 99 % bralcev potegnilo z menoj, če ne morem spraviti na papir: Diderotov, izgovoriti pa: didrójev. To bi pomenilo pisati *fižol*, reči pa *feške*. Zavrgel bom obliko Poeov (177), ohranim pa Poejev (XIV). Ako pristanem na *Lesageov*, bi pa rajši videl: z ažijem, nam. ažiom (11). V obrazilih se namreč zev zapira.

Če se ne zavedam etimologije, lahko delim besedo: ra-zum. Ali bo smel učitelj sploh še kaj takega prečrtati, kadar učenec izjavi, da se *ne zaveda*? Kajti besede „um“ še nikoli ni slišal! Le v Vodnikovih časih je bil Kranjcem dan um. To malenkostno poglavje bi bilo najbolje opustiti in se držati anglosaksonske šege: delimo, kakor nas prostor sili (XV).

Pri stari izposojenki *adventen* (4) bom moral poslej govoriti široki e, če mi ne bo nehote prišla skoz ograjo zob Pleteršnikova in dolenska oblika z

ozkim *e*; enak vokal ima tudi tolminska „oventen“. V poglavju o poudarku omenim, da bi Laplace transkribiral: laplās.

Po katerem načelu se je določala izreka? Tu imam n. pr. zglede: morilni, selnica, Selca, selski, Selšček, kjer je *l* = *u*. Darilni, kupilni itd. pa s srednjim *l*. Po ljudski izreki? Če je tako, potem moram ugotoviti, da pri nas govorimo: kupivno blago. Ako se držim ljudske izreke, bom tudi pisal Čebèr, čebránski nam. čabrski (31), mecesen, ne macesen itd.

Jezik je biološki pojav, ne logičen. Vendar toliko logike bi mu le prisodil, da bo „dosihmal“, ki se na str. 44. govori z *l* in z *u*, obstal do str. 47., kjer velja samo *u*. Trenotje (71), trenutje (254), polmrak (*u*). polmesec (*l*). Pridevnik Ljubljaničin je enkrat dovoljen, drugič prepovedan! Alogičnost je zakonjena pri: enakostráničen, od „stránica“. Pod disekcijo (44) vidiš raztelesenje, toda razteleşen (210). Pridevnik antantin (7) je potrjen, vladin (275) pa ne. Kordiljere so ženske (VIII) in moški (101). Curriculum se sklanja, delirium pa ne. Kdor rabi zakòl, bi s Kolaričevim „Rešetom“ moral tudi pokòl. Glede babjaka mi je ondan sporočil profesor Koštiál: „Do danes nisem mogel ugotoviti, kje se govori Pleteršnikova oblika babjak, kozjak. Nemara je utopija, pium postulatatum archaisticum?“

Tovariš prirodopisec se mi je pritožil, da novi Pravopis prinaša premalo iz njegove stroke. Tudi druge znanstvene panoge in sport bi si želeli več prostora, včasih več točnosti. Letošnja oktobrska številka „Sokoliča“ trdi: Plavamo (plovemo) s pripravami, ki so lažje ko zrak, letamo pa s takimi, ki so težje ko zrak... Zato naj ostane pri znački „aeroplan“ (4) samo letalo, pri balonu pa zrakoplov. Taki razložki so potrebni. V tej knjigi dobiš nekaj primerov: apósteljski — apostólski, angelski — angelovo češčenje, Žid — žid.

Kako mislita naša pravopisnika glede modernih zvez: „Smreka“ bonboni, „Tivar“ plašč, „Zlatorog“ milo, „Soko“ obleke? Ali jih uvrstita med zglede: živioklic, železobeton, glacérokavice? Kako je z ženskimi imeni na *i*: Fani? Kako je pridevnik od Franca: Francin ali Frančin? Ali bomo poljska imena, n. pr. Brzešć-Litewski, po nemško beležili: Brest-Litowsk? Ali bo smel kak Dolenjec rabiti za „brezno“ v množini brezna? Pa osebni zaimек: *zanj* ali *zanje* pri srednjem spolu? okno, ki sem ga pustil zaprtega (ali zaprto)?

Kadar se nisem hitro domislil, kaj se pravi po naše Gesims, sem pogledal neki slovar: sims, okrajek, napustek, okročica, zidec. Kako naj storim pri novem priročniku, da najdem „opàs“ za isti pojem? Če hočem „reakcijo“ povedati z domačim izrazom, moram pregledati knjigo do 284. strani, kjer naletim na „vzrvat“. Po roženkravt moram celó do 298: žerávec.

„Pravopisu“ se je zgodila tu pa tam krivica v prenačljivi kritiki. Slovenski Narod z dne 23. novembra obravnava glagol *vleči*, kakor da ima predlog: a ga ima tako malo ko *volk* ali *voda*. Besedi *rabota* in *rabotnik* šteje za tujki, dasi je koren indoevropski, nemški Robott pa iz slovanščine. Članek „Bingola Aleš“ (Jutro 1. in 3. decembra) uporablja sedem besed, ki jih nima ne „Pravopis“ ne „Pleteršnik“! Za tako kratek sestavek je to že znatno varanje čitatelev. Manj znanih izrazov je precej v novi zbirki, pisatelj ali prevajalec jih bo o priliki izbiral za oznako gorjanščine ali latovščine. Seveda ne bi smela pri tem manjkati n. pr. strina, ki jo Mlado Jutro z dne 1. decembra na dveh straneh *8krat* nápak piše!

Kot pozitivno plat moramo šteti novemu priročniku izreko, ki doslej ni bila v nobenem „brusu“ zaznamenovana, in ugotovitev pisave pri omahljivkah.

Kako težko je pri več avtorjih doseči enotnost, se pokaže iz tega, da celo edini avtor Glonar v Nemško-slovenskem slovarju 1934 pri *Sträfling* pravi „kaznjeneč“, letos pa se mu v Slovarju slovenskega jezika zdi prav: kažnjeneč.

Delo bo treba kar proučevati, če si hočeš prisvojiti celo vrsto novih lepih izrazov: grlovka = dávica (v dosedanjih slovarjih dávíca), gosposček (visokomerec, Hochstapler), svršnica (pelerina), povečalnik (drobnogled), vršina vodé (nivó), kljukec (Dietrich), brate (krošnjar), pelin dobiti (češko: dostati košíkem), rušati (Bartl slabše: rušiti, tolminsko: rezati). Odkod je neki *hadrijan* za koper ali smrdilj? Francoski zastareli blondinec (gizdalin) očitno cika na novo modo barvanja las.

„Pravopis“, predrag za naše razmere, bo treba torej v tem in onem izpopolniti, zagladiti marsikako neskladnost, kajti zdaj še velja o njem šestomer letošnjega godovnika: Grammatici certant et adhuc sub judice lis est.

A. Debeljak.

O p o m b a. Uredništvo „Ljubljanskega Zvona“ se bo odslej držalo novega „Slovenskega pravopisa“, ki je kljub pomanjkljivostim važna pridobitev. Upoštevali bomo le živ, tvoren jezik leposlovcev in izpremembe, ki jih bodo predlagali kritiki in jih osvoji — kakor upamo — tudi nova redakcija Pravopisa.

J. K.

FRANCE KIDRIČ

ZGODOVINA SLOVENSKEGA SLOVSTVA. Od začetka do marčne revolucije. Izdala Slovenska Matica v Ljubljani. II. (1931), III. (1932) in IV. (1935) snopič.

Po idejni in metodološki usmerjenosti razodeva Kidričevo obsežno literarno-zgodovinsko delo izrazit, miselno povsem dograjen znanstven nazor. Literarnega dogajanja ne pojmuje ozko aprioristično ali abstraktno, ne oklepa ga v nasilne dogmatične opredelitve, ampak išče osnov vsega književnega razvoja v dejstvenosti in zgodovinski stvarnosti. Njegova analiza je dosledna, natančna, dognana, poglobljena s sodobnim historičnim kriticizmom, ki zavrača vsako nepodprto sklepanje, vsako sintezo, ki ni zgrajena na neizpodbitnih ugotovitvah predmetne resničnosti. Profesor Kidrič pa ni le prodoren razčlenjevalec in nepristranski iskalec objektivne znanstvene resnice, ampak tudi v metodi dovršen sistematik, čigar idejni in literarno-zgodovinski zaključki temelje na vsestransko domišljenih, vestno raziskanih dognanjih. Pri orisu obdobj, struj ali gibanj se ne omejuje zgolj na jezikovni ali literarni razvoj, temveč upošteva tudi splošno idejni, kulturni, politični in socialni položaj takratnega časa, kolikor je posredno ali neposredno učinkoval na porast ali padanje književne tvornosti. Z vzporednim primerjanjem slovenskega slovstvenega življenja z istodobnimi evropskimi idejnimi in literarnimi tokovi pa je postavil raziskovanje naše preteklosti v globljo znanstveno problematiko ter tako izpopolnil svoja metodološka načela z novimi literarno-zgodovinskimi perspektivami.

Na teh osnovah je zgrajena tudi obširna *Zgodovina slovenskega slovstva*, ki je po tehtnosti izsledkov, vsebinski izčrpnosti in znanstveni temeljitosti prva res dovršena sinteza našega jezikovno-kulturnega in literarnega razvoja od šestega stoletja pa do marčne revolucije. V njej je dr. Kidrič z mnogimi novimi viri in dokumenti dokončno očrtal zgodovinsko pot, svojevrstnost in vrednost slovenske reformacije, protireformacije in preporoda. Po-